

O'smirlik davri addektiv xulq atvorning ekspremental tahlili

Mamajonova Xurshida Qosimjon qizi

Xalqaro Nordik universiteti

"Iqtisodiyot va Pedagogika" fakulteti dekan muovini

x.mamajanova@nordicuniversity.org

+99899-898-04-47

Annotatsiya: Hozirgi kunda o'ziga qaram bo'lgan xatti-harakatlar muammosi dolzarb ahamiyatga ega. Ushbu maqola, o'ziga qaram bo'lgan xatti-harakatlarning mohiyatini, uning turli shakllarini va jamiyatdagi ahamiyatini o'rganishga qaratilgan. O'ziga qaram bo'lgan xatti-harakatlar, deviant xatti-harakatlarning bir turi sifatida, insonning ruhiy holatini o'zgartirish orqali haqiqatdan qochishni maqsad qilgan faoliyatlar sifatida aniqlanadi.

Maqolada B.G. Meshcheryakov va A.A.Rean tomonidan ta'riflangan o'ziga qaram bo'lgan xatti-harakatlarning nazariy asoslari, shuningdek, A.V.Xudyakov tomonidan belgilangan 4 asosiy mezon-ijtimoiy, psixologik, fiziologik va klinik mezonlar yoritilgan. Shuningdek, maqolada chet el tadqiqotlarida "addektiv" atamasi va o'ziga qaram bo'lgan xatti-harakatlarning ijtimoiy, psixologik va fiziologik oqibatlari haqida fikr yuritiladi. O'smirlar va yoshlar orasidagi o'ziga qaram bo'lgan xatti-harakatlarning xavfli ekanligi va bunday xatti-harakatlarning jamiyat uchun salbiy oqibatlari qayd etilgan.

Maqola, o'ziga qaram bo'lgan xatti-harakatlarni tushunish va ularga qarshi kurashish zaruratini ta'kidlaydi, bu esa jamiyat va har bir inson uchun muhim masala bo'lib qoladi.

Kalit so'zlar: O'smirlik, qaramlik, addektiv shakllanish, korreksiya.

Kirish. Hozirgi vaqtda o'ziga qaram bo'lgan xatti-harakatlar muammosi dolzarbdir. Uni o'rganish turli sohalaridagi mutaxassislar tomonidan amalga oshiriladi. Shuni ta'kidlash kerakki, aksariyat odamlar ma'lum bir qaramlikka ega. Bu haddan tashqari oziq-ovqat istagi yoki alkogolizm va giyohvandlik kabi shakllar bo'lishi mumkin. Kattalar ham, yoshlar ham, o'spirinlar ham qaramlikka

moyil. O'smirlik davridagi o'ziga qaram xatti-harakatlar umuman jamiyat va har bir inson uchun alohida xavfli hodisadir.

Addektiv bo'lgan xatti-harakatlar deviant xatti-harakatlarning bir turi. Ushbu turdagi xatti-harakatlarda inson o'zining ruhiy holatini o'zgartirib, haqiqatdan qochishni xohlaydi. Bu olingan his-tuyg'ularni saqlab qolish uchun turli xil moddalarni iste'mol qilish yoki har qanday faoliyatga diqqatni jamlash orqali sodir bo'ladi.

B.G.Meshcheryakov o'ziga qaram bo'lgan xatti-harakatni buzg'unchi xatti-harakatlarning bir turi sifatida belgilaydi. Ushbu xatti-harakatlar ruhiy holatni o'zgartirish orqali haqiqatdan chiqish qobiliyatida ifodalanadi.

A.A.Rean o'ziga qaram bo'lgan xatti-harakatni kimyoviy moddalardan foydalanish deb ta'riflaydi, buning natijasida ong o'zgaradi. Chet el tadqiqotlarida "addektiv" atamasi "qaramlik" so'zining sinonimi sifatida belgilanadi o'ziga qaram bo'lgan xatti-harakatlar-qaram xatti-harakatlar.

A.V.Xudyakov o'z asarlarida o'ziga qaram bo'lgan xatti-harakatlarning 4 mezonini ajratib ko'rsatgan: ijtimoiy, psixologik, fiziologik, klinik.

Ijtimoiy mezon bir guruh odamlar tomonidan psixologik faol moddalardan foydalanish sifatida qaraladi. Bunday holda, moddalardan foydalanish bu muammolarni hal qilishning asosiy usuli va ma'lum oqibatlariga olib keladi (fiziologik, psixologik, ijtimoiy).

Psixologik mezonda, birinchi navbatda, motiv zaiflashadi, buning natijasida taqiqlangan moddalarni qabul qilishda to'siq paydo bo'ladi.

Fiziologik mezon psixoaktiv moddalarni guruhli ishlatishda Gag refleksi yo'qligida namoyon bo'ladi.

Klinik mezonda alkogol, toksik va giyohvandlik ta'sirida yuzaga keladigan amnestik kasalliklar aniqlanadi.

A. Danilina o'z asarlarida 6 ta qaramlik mezonini ajratib ko'rsatadi:

- * muhim muhitning o'zgarishi-eski aloqalar va munosabatlarning buzilishi;
- * ilgari muhim voqealar va harakatlarga e'tibor bermaslik;
- * tanqid:

* giyohvandlik bilan bog'liq odamlar tomonidan dushmanlik va tushunmovchilik;

* o'z-o'ziga qaramlik bilan bog'liq tashvishlar;

* giyohvandlikni kamaytirish uchun muvaffaqiyatsiz urinishlar [12].

Qaramlik-bu muayyan harakatlarni amalga oshirishda odam boshdan kechiradigan patologik ehtiyoj. Inson bu ehtiyojni ruhiy holatni sun'iy ravishda o'zgartiradigan va kayfiyatni yaxshilaydigan har qanday stimulyordamida qondiradi. Shuni ta'kidlash kerakki, vaqt o'tishi bilan odam ushbu holatga erishish uchun ko'proq yangi stimullarni yoki ularning intensivligini oshirishni talab qiladi.

"Psixologik qaramlik" atamasi ancha kengroq ma'noga ega. Masalan, bola psixologik va jismoniy jihatdan onasiga bog'liq. Giyohvandlik, albatta, giyohvandlikning salbiy rangini anglatadi va faqat uning turi. Aytish mumkinki, har bir giyohvandlik xatti-harakati giyohvandlikdir, lekin har bir giyohvandlik o'ziga qaram bo'lib qolmaydi.

Ts. P. Korolenkoning asarlarida addikt inson, mushuk sifatida aniqlanadi

Giyohvandlik xatti-harakatlarining og'irligi turli darajalarga ega. Bu deyarli normal xatti-harakatlar yoki jismoniy va ruhiy patologiyalar bilan kechadigan kuchli qaramlik bo'lishi mumkin.

Addektiv xatti-harakati giyohvandlik ob'ektga bog'liqlik mavjudligi bilan tavsiflanadi. Qaramlik ikki xil: jismoniy va aqliy.

Jismoniy qaramlik-bu iste'mol qilinadigan modda tananing normal ishlashini ta'minlash va uning hayotiy funksiyalarini saqlab qolish uchun zarur bo'lgan holat. Ushbu moddani yo'qotib, odam somatik, nevrologik va ruhiy kasalliklar bilan namoyon bo'ladigan chekinish alomatlarini keltirib chiqaradi [33].

Ruhiy qaramlik psixoaktiv moddalarni iste'mol qilish istagi bilan tavsiflanadi, kerakli ta'sirga erishish uchun dozasi oshiriladi. Bunday holda, ushbu moddani qabul qila olmaslik ruhiy qiyinchiliklarni, xavotirni, noqulaylikni, xavotirni keltirib chiqaradi.

Turli mualliflarning tasniflariga asoslanib, o'ziga qaram bo'lgan xatti-harakatlarning quyidagi turlarini ajratish mumkin:

* alkogolizm;

* giyohvandlik;

- * toksikomaniya;
- * tamaki chekish;
- * qimor;
- * kompyuter o'yinlari;
- * uzoq vaqt musiqa tinglash;
- * ovqatlanish buzilishi;
- * mehnatkashlik;
- * jinsiy qaramlik.

Inson uchun eng halokatli xarakterga ega bo'lgan o'ziga qaram xatti-harakatlarning shakllarini ko'rib chiqamiz.

Alkogolizm-bu uzoq muddatli spirtli ichimliklarni iste'mol qilish bilan rivojlanadigan o'ziga qaram xatti-harakatlarning bir turi.

Giyohvandlik ruhiy va jismoniy qaramlikdan iborat bo'lib, u psixoaktiv dorilarni qayta ishlatish zarurligini belgilaydi. Kasalliklarning xalqaro tasnifida giyohvandlik moddalarni iste'mol qilish natijasida kelib chiqadigan ruhiy va xulq-atvor kasalliklari deb ta'riflanadi.

Giyohvand moddalarni suiiste'mol qilish addektiv xatti – harakatlarining bir turi-giyohvand moddalarni suiiste'mol qilish. Ushbu shaklda giyohvand moddalarning rasmiy ro'yxatida bo'lmagan moddaga aqliy va jismoniy bog'liqlik mavjud. Ushbu moddalar giyohvand moddalar bilan bir xil xususiyatlarga ega.

O'ziga qaram bo'lgan xatti-harakatlar muammosini o'rganib chiqib, ko'plab olimlar uning shakllanishiga yordam beradigan bir qator omillarni aniqlaydilar. Ushbu omillar shaxsga individual yoki jamoaviy ravishda ta'sir qilishi mumkin. Giyohvandlik xatti-harakatlarining eng muhim sabablarini batafsil ko'rib chiqamiz.

V. Segal o'ziga qaram bo'lgan xatti-harakatlarga moyil bo'lgan shaxslarning bir nechta psixologik xususiyatlarini shakllantirdi:

- * kundalik hayotdagi qiyinchiliklarga nisbatan bag'rikenglikni kamaytirish;
- * inqirozli vaziyatlarda barqarorlik;
- * doimiy hissiy aloqa qo'rquvi bilan birlashtirilgan tashqi ijtimoiy ko'nikmalar;

- * yolg'on gapirish istagi;
- * boshqalarni ayblash istagi, chunki ular aybsiz ekanliklarini bilishadi;
- * qaror qabul qilishda javobgarlikdan qochish istagi;
- * stereotip, xatti-harakatlarning takrorlanishi;
- * giyohvandlik;
- * tashvish.

Shunday qilib, xulosa qilish mumkinki, addektiv bo'lgan xatti-harakatlar deviant xatti-harakatlarning bir turi bo'lib, unda ba'zi moddalarni qabul qilish yoki intensiv his-tuyg'ularni rivojlantirish va saqlash uchun muayyan faoliyat turlariga doimiy e'tibor qaratish orqali aqliy holatini sun'iy ravishda o'zgartirish orqali haqiqatdan qochish istagi shakllanadi. Uning paydo bo'lishining sabablari juda ko'p. Giyohvandlikning paydo bo'lishida bolaning oilada yetarli darajada tarbiyalanmaganligi, uning psixologik qulayligi darajasi, insonning individual – tipik xususiyatlari, shuningdek har xil ijtimoiy omillar katta rol o'ynaydi. Shuni ta'kidlash kerakki, addektiv bo'lgan shaxsning motivatsion sohasida haqiqiy muammolardan qochish istagi, qiyinchiliklarni yengib o'tolmaslik, hissiy tajribalarni izlashga moyillik va xavf ustunlik qiladi.